

Voordracht Watersnoodmuseum 31 mei 2018

Goedemiddag dames en heren, fijn dat u er bent. Ik ben Arnold Nieuwendam en de leiding van dit museum verzocht mij in het kort iets te vertellen over penningkunst en de ontwerper Sjaak Jasperse die geboren is in Sint-Maartensdijk tijdens het rampjaar; en dat laatste heeft zijn leven mede bepaald.

Eerst iets over penningkunst

40 jaar geleden zag ik voor het eerst penningen en ik zei tegen de beeldhouwster en medailleur Carla Klein: Wat een mooie munten maak je. Zij legde mij uit dat het geen munten waren maar penningen. Munten zijn betaalmiddelen en penningen zijn kleine kunstvoorwerpen op een plat vlak, vaak niet groter dan 10 cm doorsnede met een voorstelling aan beide zijden.

Penningkunst ontstond in de renaissance. Het eerste exemplaar werd in opdracht geboetseerd in 1438 door de beroemde Italiaanse schilder Pisanello als relatiegeschenk aan een bezoekend vorst: Johannes VIII Paleologus (1392-1448).

Later heeft de penningkunst zich via vorstenhoven verspreid over Europa. Na de uitvinding van de reduceermachine in 1780 werden penningen in grotere hoeveelheden geproduceerd en geslagen.

In de 18de en 19de eeuw kwamen er goeude burgers en particulieren bij die zichzelf lieten portretteren op de beeldenaar. Pas na de Tweede Wereldoorlog kreeg de penningkunst een eigentijdse vorm zoals wij die nu kennen. Dit mede door de invloed van Piet Esser (1914-2004), die als professor aan de Rijksakademie van Beeldende Kunsten in Amsterdam verbonden was en er kwam in de jaren zestig van de vorige eeuw een grote omslag van geslagen naar gegoten penningen.

Inmiddels weet ik dat er honderden soorten penningen zijn, uit diverse materialen gemaakt. In vroegere eeuwen werden penningen gemaakt van brons, zilver, goud of lood. Heden ten dage bestaan ze ook van papier, glas, plastic, teer, gips, veertjes, elastiek en nog vijftig andere materialen. Er zijn veel uitvoeringen zoals portret-, huwelijks- en geboortepeningen, familie- en herinneringspenningen, en bij optelling kom ik tot tientallen verschillende toepassingen, te veel om op te noemen.

Zo'n veertig jaar geleden waren het hoofdzakelijk beeldhouwers en schilders die penningen ontwierpen. Momenteel zien we ook keramisten, cineasten, edelsmeden en grafisch ontwerpers. Nu komt daar een staalman bij. IJzer kwam niet zo veel voor, behalve in de Tweede Wereldoorlog, toen brons schaars werd. De laatste decennia zijn er veel conceptuele penningvormen ontstaan, met geluid, film- en bewegende beelden.

In Nederland wordt de penningkunst gestimuleerd door de Vereniging voor Penningkunst (VPK) die sinds 1925 bestaat. Daarnaast bestaat er een wereldwijde organisatie, de FIDEM (Fédération Internationale de la Médaille), die om de twee jaar in een gastland een bijeenkomst en tentoonstelling houdt. In ruim 35 landen bestaan er penningverenigingen. Twee jaar geleden was de FIDEM te gast in België en nu in Ottawa, Canada.

Over de Watersnoodramp zijn bij mijn weten niet veel penningen gemaakt, wel over: *De strijd tegen het water*. Er bestaan in Nederland ruim 130 penningen met dat thema. De eerste ontstond in 1570 na de Allerheiligenvloed in de vorm van een Rekenpenning van Zeeland met op de keerzijde het gekroonde wapen van Zeeland.

Dat kunt u lezen in ‘De strijd tegen het water.’ een boekje geschreven door de numismaat Herman Gerritsen in samenwerking met het Koninklijk Nederlands Genootschap voor Munt/ en Penningkunde. Hij maakte in april 1988 een grote tentoonstelling in het Stadhuismuseum in Zierikzee.

Nu een korte uitleg over de maker van de Watersnoodpenningen.

Zijn verhaal begon met een e-mail plus foto van een portretpenning met de vraag of dit een penning was. Die brief was in januari 2014 gestuurd naar de hoofdredacteur van de MUNTkoerier door Sjaak Jasperse. Daarna ontving ik deze mail. Het bewuste portret intrigeerde mij, omdat ik deze vorm van een penning maken nog niet gezien had. Na een paar keer bellen en mailen met de ontwerper, gingen mijn vrouw en ik op bezoek in Terneuzen om zijn werk te bekijken.

Het was overrompend omdat er zo veel te zien was in zo’n grote diversiteit. Het bijzondere is dat zij alle uit metaal bestaan en de meeste gelast of geklonken zijn. Zijn kunstwerkjes balanceren op de rand van de penningkunst; het zijn geen traditionele penningen maar penningobjecten en kleine sculptuurtjes.

Ik heb een aantal foto’s genomen en veel vragen gesteld. Dat resulteerde in een artikel dat in maart 2015 verscheen in de MUNTkoerier, een magazine over munten en penningen. Later verscheen dit artikel in 2017 uitgebreider en aangepast in The Medal, een prestigieus penningmagazine uitgegeven door de Engelse penningvereniging de BAMS (British Art Medal Society) en het British Museum, dat inmiddels het werk van Jasperse in de collectie heeft.

Daarnaast vertegenwoordigt de kunstenaar ons land met werkstukken tijdens de FIDEM waar ik het net over had. Dit jaar dus in Ottawa Canada, waar het portret van Florence Nightingale te zien is. Speciaal voor de FIDEM-leden gaat Jasperse op 7 juli spreken over de problemen bij metaallegeringen in museum De Meestooft te Sint-Annaland; maar dit terzijde.

Van huis uit lasser, werd Jasperse leraar en momenteel is hij siersmid. Als u in de Oranjekamer van het historisch museum te Sint-Maartensdijk bent geweest, dan vindt u daar de door Sjaak vervaardigde kroonjuwelen.

Jasperse is ook actief als fotograaf. Ieder plekje hier in de omgeving wordt vastgelegd tijdens fietstochten en veel van Sjaaks foto’s zijn te vinden in de beeldbank van Zeeland en op zijn website. Jammer dat het fraaie en het zeldzaam mooie landschap soms ontsierd wordt door de windmolens, want dit is en blijft een schitterend wandel- en fietsgebied. De uitzichten vanaf de vele binnendijkjes en de zeedijken zijn adembenemend. Dat legt Jasperse vast in zijn foto’s, waarbij hij oog heeft voor zaken zoals het verval van schuren, roestige hekken, dijken en de sloop van boerderijen.

Door de vele gesprekken en ontmoetingen leerde ik een man kennen die bovenal van Zeeland en haar bewoners houdt. Als er wat te lassen valt aan een landbouwwerktuig en een boer belt, staat hij bij wijze van spreken al op het erf. Ja, het werk moet doorgaan is zijn motto. Ook als een buurvrouw een nieuw behangetje wil. Of na een stormwind schuttingen gerepareerd moeten worden. De mensen weten hem te vinden. Of 2 dagen lang hulp bieden bij de Nederlandse FIDEM-inzending, 2 jaar geleden in Namen, België, dit samen met zijn vrouw Conny.

Om Sjaak Jasperse beter te leren kennen zou u een dag met hem als gids op stap moeten gaan in een rondrit over Tholen. Er volgt een niet te stuiten stroom van informatie over de geschiedenis van dit land, doorspekt met anekdotes. Bij iedere boerderij of dorp past een verhaal over de personen, streek en voorvallen. Jasperse vertelde ons zo veel die middag dat het ons duizelde, want eenmaal over zijn vak en hobby's, kan hij niet meer stoppen. Hij vertelt 3 verhalen door elkaar en men moet goed luisteren, anders raak je de draad kwijt. U bent gewaarschuwd.

Hij nam ons ook mee naar dit museum, dat op mijn vrouw en mij een onuitwisbare indruk achterliet. Ook bij een tweede bezoek bleven dezelfde indrukken.

Jasperse is dus werkzaam als lasser, fotograaf, klusjesman, kunstenaar en is daarnaast ook nog amateurarcheoloog. Als inwoner weet hij vele archeologische vindplaatsen aan te wijzen. Dat heeft hij niet van een vreemde, want zijn vader (Piet Jasperse, 1913-1987), was eveneens een amateurarcheoloog. Hij nam zijn zoon mee over het eiland Tholen bij zijn controleroutes dit als opzichter en correspondent ROB, thans RCE (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed). Veel van de voorwerpen die Piet en Sjaak Jasperse uit de modder haalden zijn te zien in het streekmuseum De Meestooft in Sint-Annaland en in de Oranjekamer van het historisch museum te Sint-Maartensdijk en andere plaatsen in Zeeland.

Tijdens die tochten wees de vader zijn zoon op de vele vindplaatsen van de eerste bewoners, waar de Romeinen hadden gebivakkeerd en toonde hem de plekken van de pleistocene periode en de strandwallen die vroeger aan de kust lagen, waar veel gevonden kan worden.

Even terugkomen op de penningmaker. Sjaak was al vanaf zijn jeugd gefascineerd door vlammen en spetters, zoals wij gek waren op fikkie stoken. Hij vertelde mij over de technieken, temperaturen, kleurverschillen en voor uw neus smeedt hij even een boomblad of bloem in een zeer korte tijd. Dat is fascinerend om te zien. Achter het vuur voelt Jasperse zich in zijn element. Ik kan u verzekeren dat er in Nederland maar weinigen zijn die zijn creativiteit op lasgebied kunnen evenaren.

Voor hem vormt staal een onuitputtelijke bron van inspiratie, mede door de grillige structuren, het vuur, met daarbij de wisselende kleuren. De materialen waarmee hij werkt zoals titanium, messing, koper, zink en staal, die alle een andere behandeling ondergaan. Door deze lasser heb ik ontdekt hoe mooi de kleuren zijn van gesmolten staal: van zilverlicht tot dieppaars en donkere blauwe tinten.

Wat ik u net vertelde over conceptuele penningvormen, experimenten en andere vormen van creëren. Op precies dat grensgebied beweegt Sjaak Jasperse zich met zijn penningobjecten. Hij hoort niet bij de traditionele kunstenaars, niet bij de abstractievormgevers, maar bij de artiesten die hoogstpersoonlijke ideeën hebben en deze uitwerken in een eigen kunstvorm.

Verleden jaar maakte hij deze serie over de Watersnoodramp, naar aanleiding van een opgevangen gesprek hier in dit museum tussen een oma en kleinkind, dat resulteerde in de eerste penning Kooi. Alle verhalen van zijn ouders en familie, plus eigen ervaringen zijn verwerkt in deze kunstwerken die alle de Watersnoodramp verbeelden, van dijkdoorbraak tot het herstel, en hoogstwaarschijnlijk is Jasperse weer met wat nieuws bezig.

Dank voor uw aandacht.